

CRITERIS PER A LA DENOMINACIÓ COMUNA DE LES PAPALLONES DIÜRNES DELS TERRITORIS CATALANS

El contingut d'aquest document està sotmès a una llicència Creative Commons d'ús obert, amb reconeixement d'autoria i sense obra derivada

<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/deed.ca>

© TERMCAT, Centre de Terminologia

Aquest criteri va ser aprovat pel Consell Supervisor en la sessió del dia 14 de novembre de 2013 (acta núm. 566)

Introducció

En el *Butlletí de la Societat Catalana de Lepidopterologia* número 103, de desembre de 2012, una comissió d'experts del Museu de Ciències Naturals de Granollers i de la Societat Catalana de Lepidopterologia va publicar l'article "Proposta de noms comuns per a les papallones diürnes (ropalòcers) catalanes".¹ La proposta constava dels noms comuns de les 214 espècies de ropalòcers presents als territoris de parla catalana —la majoria dels quals eren de nova creació—, així com dels criteris tinguts en compte per a la presa de decisions.

L'objectiu principal de la proposta era estendre el coneixement d'un àmbit, la lepidopterologia, en què la falta de noms populars catalans de la majoria d'espècies sovint en limita la divulgació científica i constitueix una barrera per als no especialistes. La proposta tenia com a referent el model britànic, en què els noms comuns de les papallones estan perfectament estandarditzats i normalitzats, cosa que ha facilitat la popularització de la lepidopterologia (tal com demostra l'afiliació a l'organització Butterfly Conservation, amb 10.000 socis actualment) i els noms comuns fins i tot són utilitzats de manera regular per la comunitat científica.

Si bé la proposta tenia el consens de diversos especialistes, l'equip redactor considerava que tenia un caràcter obert i revisable, i per aquest motiu va comunicar la publicació de l'article al TERMCAT, des d'on, en l'estadi inicial del projecte, ja s'havien donat algunes orientacions sobre l'establiment de criteris. D'acord amb l'objectiu d'avançar en la compleció d'àmbits del coneixement desatesos i de respondre a les necessitats detectades pels usuaris, des del TERMCAT es va fer un estudi dels criteris i de les denominacions proposades a l'article, amb una valoració molt positiva de la tasca de recerca, reflexió, establiment de criteris i consens duta a terme. Paral·lelament, però, es van detectar algunes qüestions no resoltes a l'article (per exemple, el gènere gramatical de les denominacions o el tractament de la variació dialectal) i algunes propostes de denominació que presentaven algun inconvenient denominatiu (per exemple, perquè no s'adequaven a la normativa o perquè s'allunyaven d'altres solucions de la mateixa proposta). Per resoldre aquestes qüestions, es va convocar una sessió de normalització amb terminòlegs del TERMCAT i representants de la comissió d'experts que havia elaborat la proposta.

El conjunt de criteris aprovats pel Consell Supervisor que s'exposen a continuació són fruit de l'article inicial dels experts, dels acords de la sessió de normalització (recollits en una acta) i de la valoració feta dels dos documents pel Consell Supervisor. Aquests criteris, que entronquen amb la *Guia d'establiment de criteris per a la denominació catalana d'animals*,² han permès principalment de donar nom a les 214 espècies de papallones diürnes presents als territoris de parla catalana, però la idea és que també puguin servir per a la creació de noms comuns de possibles noves espècies.

Si bé en l'article inicial es proposaven noms comuns no sols per a les 214 espècies de papallones diürnes sinó també per a la majoria de gèneres, els criteris finalment acordats amb els especialistes i ratificats posteriorment pel Consell Supervisor no fan referència als noms que engloben les diferents espècies d'un mateix gènere, perquè es considera que aquestes denominacions no solen tenir ús entre els especialistes i no es poden establir sistemàticament en tots els casos, ja sigui per la dificultat de trobar una denominació genèrica que pugui fer referència a les diferents espècies o per la poca utilitat de disposar d'un nom comú per als gèneres que només tenen una espècie representant en els territoris de parla catalana.

¹ ARRIZABALAGA, Antoni [et al.]. "Proposta de noms comuns per a les papallones diürnes (ropalòcers) catalanes". *Butlletí de la Societat Catalana de Lepidopterologia*. (2012), núm. 103, p. 5-28

També disponible en línia a: <<http://www.museugranollersciencies.org/uploads/arrizabalaga-et-al-butlleti-103.pdf>> [Consulta: 11 novembre 2013]

² TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. CONSELL SUPERVISOR. *Guia d'establiment de criteris per a la denominació catalana d'animals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1992. (Criteris Lingüístics per a la Terminologia; 3) ISBN 84-393-2275-5

També disponible en línia a: <<http://www.termcat.cat/docs/docs/DenominacioAnimals.pdf>> [Consulta: 11 novembre 2013]

Consideracions generals

Ús del mot *papallona*

Com a nucli de les denominacions acordades, es prescindeix del mot *papallona* per a evitar repeticions innecessàries en els textos d'especialitat. Així, per exemple, s'acorda *sageta negra* (*Gegenes nostradamus*) i *muntanyesa petita* (*Erebia epiphron*) en comptes de *papallona sageta negra* i *papallona muntanyesa petita*, respectivament.

Hi ha tres tipus de casos, però, en què s'opta per no seguir aquest criteri:

- en les denominacions populars que inclouen el mot *papallona* (per exemple, *papallona reina* per a *Papilio machaon*, *papallona zebada* per a *Iphiclydes feisthamelii*, i *papallona de la col* per a *Pieris brassicae*³);
- en les denominacions d'espècies lligades a plantes nutrícies àmpliament conegudes (per exemple, *papallona de l'ortiga* per a *Aglaia urticae*, i *papallona del lledoner* per a *Libythea celtis*);
- en alguna de les denominacions referents a espècies úniques d'un gènere (per exemple, *papallona d'ullets* per a l'única espècie del gènere *Aphantopus* present als territoris de parla catalana).

Així mateix, es fa notar que en textos divulgatius o en textos en què s'esmenta aïlladament una espècie, pot ser recomanable de recórrer al mot *papallona* davant de la denominació establerta a efectes de precisió: per exemple, *papallona marroneta de l'om* en comptes de *marroneta de l'om* (*Satyrion w-album*).

Tractament de la sinonímia i la variació dialectal

En els casos en què hi ha més d'una denominació per a una espècie, es recullen les diverses formes com a sinònims, si bé es mira de prioritzar la que té més tradició (per exemple, *papallona zebada*, amb el sinònim complementari *reina zebada*⁴), la que està més estesa en el territori (per exemple, *atalanta*, amb el sinònim complementari *rei*⁵) o bé la més descriptiva (per exemple, *muntanyesa llisa*, amb el sinònim complementari *erèbia llisa*⁶).

En les denominacions de nova creació, en general es proposa de fixar una única denominació per a cada espècie amb la finalitat d'aconseguir la màxima precisió. Malgrat tot, en uns pocs casos també es recull, al costat de la denominació principal, un sinònim que pot ser utilitzat en certs contextos discursius: per exemple, les denominacions *papallona del lledoner* i *papallona de l'ortiga* es recullen amb els sinònims complementaris respectius *nassuda del lledoner* i *ortiguera* per si es vol evitar la repetició del mot *papallona* en certs contextos; així mateix, la forma descriptiva *blanqueta de nervis verds* es recull amb el sinònim complementari *blanqueta perfumada*, que, si bé és menys adequada des d'un punt de vista semàntic perquè només desprenen l'olor de llimona els mascles i no les femelles, fa referència a un tret molt característic de l'espècie.

En les denominacions que parteixen de la base *papallona*, aquest mot es pot substituir en certs contextos, segons la varietat dialectal, per qualsevol de les variants següents, recollides al

³ *Papallona de la col* és, de fet, l'única denominació documentada al diccionari normatiu que fa referència a una espècie de papallona diürna.

⁴ *Papallona zebada* es documenta ja a Vilarrúbia (1961): VILARRÚBIA, Joaquim. *Els nostres insectes: Converses de divulgació entomològica*. Barcelona: Barcino, 1961. 3 v. (Col·lecció Popular Barcino; 191, 192, 195).

⁵ La denominació *rei* és exclusiva de les illes Balears.

⁶ El nucli *erèbia* correspon a l'adaptació del nom científic del gènere, *Erebia*, a partir de *Èreb*, personatge de la mitologia grega.

diccionari normatiu:⁷ *paloma* i *palometa* (forma pròpia dels dialectes occidentals, especialment del sud), *pitavola* (habitual a la zona andorrana) o *voliana* i *voliaina* (utilitzada sobretot a la zona pirinenca i a algunes comarques del Prepirineu).

Finalment, en les denominacions en què el complement fa referència a la planta nutrícia o principal de l'espècie, la forma que s'utilitza per a designar l'espècie botànica és la que es recull com a forma principal al diccionari normatiu (per exemple, *blaveta de l'espantallops*, *damer de la blenera*, *damer de la valeriana*, *murri de la pimpinella* o *perlada de la filipèndula*). Pel que fa a la resta de sinònims geolingüístics que es documenten en el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans per a bona part d'aquestes espècies, es decideix, a diferència del criteri que segueix darrerament el Consell Supervisor, de no recollir en els articles terminològics les variants formals o geogràfiques de les denominacions de plantes que integren els noms de les papallones. S'opta per aquesta solució, d'una banda, perquè es creu que el caràcter neològic de la proposta fa preferible de fer visible únicament una denominació per a cada espècie de lepidòpter (amb les excepcions de sinonímia indicades més amunt) i, d'altra banda, perquè en l'àmbit de la botànica hi ha una gran tradició de noms populars, amb molta variació dialectal, de manera que en algun cas s'haurien de recollir més d'una desena de denominacions, d'acord amb els sinònims recollits al diccionari normatiu. Tot i això, com en el cas del mot *papallona*, es fa notar que, segons el cas, es pot utilitzar la denominació referent a la planta nutrícia pròpia de cada àrea dialectal; per exemple, en el nom *marroneta de l'alzina* (*Satyrium esculi*) es pot substituir *alzina* per les formes *carrasca* o *bellotera*, pròpies dels dialectes meridionals; en la denominació *marroneta de l'aranyoner* (*Satyrium w-album*) es pot substituir *aranyoner* pel geosinònim *arç negre*, propi d'algunes comarques del centre i del nord de Catalunya, i en la denominació *perlada de l'esbarzer* (*Brenthis daphne*) es pot substituir el substantiu *esbarzer* per *romeguer* o la variant *romeguera*, utilitzats en zones diverses del domini lingüístic.⁸

Establiment del gènere gramatical

Les denominacions creades a partir d'un substantiu o d'un adjectiu femenins, que són la majoria, es recullen com a substantius femenins: en el cas dels substantius, perquè la forma lingüística utilitzada com a nucli és femení; en el cas dels adjectius, perquè el nom del referent que hi ha darrere ("papallona") també és femení. Així, per exemple, es proposa de dir "una donzella alpina" (*Boloria pales*) i "una blanca de l'arç" (*Aporia crataegi*).

Pel que fa a les denominacions creades a partir d'un substantiu masculí, es recullen com a substantius masculins, independentment del gènere gramatical del nom del referent; així, per exemple, es proposa de dir "un arlequí" (*Zerynthia rumina*). Igualment, en determinats casos s'utilitzen adjectius masculins tot i que es pugui considerar que hi ha elidit l'antecedent *papallona*; en general, són casos en què el nom s'oposa a un nom de papallona idèntic però amb gènere femení ("un blavet", *Plebejus argus*) o bé en què l'aspecte no fa pensar en una papallona ("un murri de la pimpinella", *Spialia sertorius*).⁹ S'opta per aquesta solució perquè l'ús en femení en aquests noms de papallona no és habitual entre els experts. Al diccionari normatiu, de fet, es recull com a substantiu masculí la denominació de l'àmbit de la lepidopterologia *paó de nit* (nom tradicional de la papallona nocturna *Saturnia pyri*), a partir del gènere gramatical de la base de la denominació ("paó"). També en francès se sol fixar el gènere de les denominacions de les papallones a partir del gènere del substantiu de base i no a partir del gènere del substantiu que designa el referent; així, en les denominacions creades a partir d'un substantiu femení s'utilitza el gènere femení,

⁷ INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013.

<<http://dlc.iec.cat/>>

⁸ La informació sobre la distribució i l'extensió dialectal s'ha extret de l'*Atles lingüístic del domini català* (VENY, Joan; PONS i GRIERA, Lúcia. *Atles lingüístic del domini català*. Vol. 5., 10. *Indústries relacionades amb l'agricultura*. 11. *Els vegetals*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2010. 428 p.) i del *Diccionari català-valencià-balear* (ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. *Diccionari català-valencià-balear* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Palma de Mallorca: Moll, 2001-2002.

<<http://dcvb.iecat.net/>>

⁹ Per a més informació sobre aquesta qüestió, vegeu l'apartat "Gènere dels nuclis procedents d'un adjectiu" (pàg. 9-10).

sense tenir en compte que el nom del referent que hi ha darrere (*papillon*) és masculí: “une petite tortue”, “une aurore”, “une grisette”, “une virgule”, “une bande noire”, etc. Finalment, es té en compte que l’ús en femení en les denominacions formades per un substantiu masculí i un adjectiu (*coure fosc*, *cupido menut*, *escac ferruginós*, per exemple) podria crear dubtes pel que fa a la concordança de l’adjectiu.

Hi ha dos casos de denominacions populars, però, en què es fa una excepció al criteri general, bàsicament per una qüestió d’ús. D’una banda, s’acorda de fixar *macaó* com a substantiu femení (“una macaó”) ja que, si bé aquesta denominació prové d’un nom propi masculí de la mitologia grega, se sol utilitzar en femení, segurament perquè aquesta etimologia no és gaire coneguda entre els lepidopteròlegs i perquè *macaó* fa referència a una de les papallones diürnes més vistoses i conegudes (*Papilio machaon*), la qual cosa fa que en aquest cas probablement es tingui més present el referent i, per tant, també el gènere gramatical del nom del referent, *papallona*. D’altra banda, també s’acorda de fixar el substantiu *mirallets* en femení (“una mirallets”), ja que és l’ús que en farien espontàniament els especialistes, segurament perquè el fet que sigui una forma plural fa que pesin més les característiques gramaticals del nom del referent que hi ha darrere, el substantiu *papallona*, que no pas les característiques gramaticals del nucli de la denominació.

Finalment, pel que fa al substantiu *monarca* i al substantiu creat per composició *saltabardisses*, que tant podrien ser femenins com masculins, s’acorda de fixar-los en femení, respectant el gènere del substantiu *papallona*.

Fixació de noms comuns populars

Sempre que és possible es mantenen els noms de la terminologia popular, prenent com a referència principal l’obra de Vilarrúbia (1961)¹⁰ i com a referències complementàries Feliu (1948)¹¹ i Pujade i Sarto (1986).¹² Alguns exemples de noms populars són *papallona reina* (*Papilio machaon*), *vellutada del salze* (*Nymphalis antiopa*), *mirallets* (*Issoria lathonia*) o *papallona de l’arboç* (*Charaxes jasius*).

En alguns casos s’opta per fer una adaptació mínima de la forma documentada: per exemple, la forma *argentina*, documentada a Vilarrúbia (1961) com a nucli de diferents espècies del gènere *Argynnis*, s’adapta a *argentada* per a més precisió; la denominació *paó diürn* (*Inachis io*), també extreta de Vilarrúbia (1961), s’adapta a *paó de dia* per paral·lelisme amb la denominació *paó de nit*, també extreta de Vilarrúbia (1961) i recollida actualment al diccionari normatiu per a fer referència a l’espècie nocturna *Saturnia pyri*; per últim, la denominació *salve reginas*, documentada en obres de l’àmbit de l’entomologia com a denominació tradicional de les Illes Balears, es recull amb la forma corregida *salve regina*.

Com s’explica a la introducció, però, hi ha pocs noms populars referents a papallones, de manera que aquest recurs només és vàlid, aproximadament, per a un 5 % de les espècies presents al domini lingüístic català.

¹⁰ VILARRÚBIA, Joaquim. *Els nostres insectes: Converses de divulgació entomològica*. Barcelona: Barcino, 1961. 3 v. (Col·lecció Popular Barcino; 191, 192, 195)

¹¹ FELIU, S. *Leyendas y tradiciones sobre algunos artrópodos en Mallorca*. Palma de Mallorca: Corazones, 1948.

¹² PUJADE, J.; SARTO, V. *Guia dels insectes dels Països Catalans: 1*. Barcelona: Kapel, 1986. 184 p. (Conèixer la natura; 2)

Fixació de noms comuns nous

Per a la gran majoria d'espècies de ropalòcers presents als territoris de parla catalana no es coneixen denominacions de caràcter popular. En aquests casos, doncs, es fan propostes de nova creació, la qual cosa ha permès d'establir uns criteris de formació generals, tenint en compte, d'una banda, el conjunt de les espècies i, de l'altra, les diferents espècies que pertanyen a un mateix gènere, amb l'objectiu d'evitar imprecisions o ambigüitats i d'aconseguir el màxim paral·lelisme entre les denominacions.

Estructura de les denominacions

Com a criteri general, es fixen denominacions de més d'una unitat lèxica, ja que permeten una precisió més gran. L'estructura d'aquestes denominacions consta, en la mesura del possible, d'un nucli genèric, compartit pels noms de totes les espècies del mateix gènere, i d'un complement, ja sigui un adjectiu o un sintagma preposicional. En certa manera, doncs, es reproduïx en els noms comuns de nova creació el model binomial de la denominació científica, formada pel nom del gènere i un epítet específic. Per exemple, per a les dues espècies del gènere *Callophrys* presents als territoris de parla catalana, es proposen, a partir del nucli compartit *verdeta*, els noms comuns *verdeta d'ull blanc* (*Callophrys rubi*) i *verdeta d'ull ros* (*Callophrys avis*); i per a les dues espècies del gènere *Apatura*, es proposen, partint de la base comuna *tornassolada*, les denominacions catalanes *tornassolada petita* (*Apatura ilia*) i *tornassolada gran* (*Apatura iris*).

Hi ha alguns casos, però, en què s'opta excepcionalment per una denominació simple, formada per una sola unitat lèxica:

- a) si la denominació fa referència a l'única espècie del gènere present als territoris de parla catalana: *arlequí* (*Zerynthia rumina*), *morada* (*Neozephyrus quercus*), *cobalt* (*Cyaniris semiargus*), *teranyina* (*Araschnia levana*), *saltiró* (*Heteropterus morpheus*), etc.¹³
- b) si la denominació correspon a l'adopció o adaptació de l'epítet del nom científic: *cleòpatra* (*Gonepteryx cleopatra*), *niobe* (*Argynnis niobe*), *elisa* (*Argynnis elisa*), *atalanta* (*Vanessa atalanta*), etc.¹⁴

A l'extrem contrari, si bé s'eviten les denominacions consistents en una acumulació innecessària de trets (per exemple, *mntanyesa aranesa* per a l'espècie *Erebia pronoe* en comptes de **mntanyesa tardana aranesa*, o *faune sard* per a l'espècie *Hipparchia fidia* en comptes de **faune sard petit*), en algun cas també es proposen denominacions amb dos complements, principalment per la dificultat de distingir una espècie de les altres del mateix gènere només amb un atribut. És el cas, per exemple, de *mntanyesa puntejada pirinenca* (*Erebia sthenno*), en què cal recórrer a dos trets característics per distingir-la de la mntanyesa puntejada (*Erebia pandrose*) i de la mntanyesa pirinenca (*Erebia gorgone*).

Finalment, també hi ha alguns casos en què no se segueix la regularitat proposada pel que fa a l'establiment d'un nucli genèric compartit per als noms de les diferents espècies d'un mateix gènere. Així, d'una banda, en alguns casos es proposen nuclis diferents per a les espècies d'un mateix gènere, generalment per la dificultat de trobar un nucli genèric aplicable a totes les espècies (és el cas de *grogueta*, proposada únicament com a base de l'espècie *Euchloe bazae*, mentre que per a la resta de noms catalans del gènere *Euchloe* s'acorda la base *marbrada*); d'altra banda, en alguns casos una mateixa base pot ser compartida per noms d'espècies de gèneres diferents, ja sigui per motius d'ús tradicional (és el cas, per exemple, de les bases *blaveta* i *blanqueta*) o per la semblança aparent entre les espècies.

¹³ Tot i això, hi ha uns pocs casos referents a una espècie única en els territoris de parla catalana en què la denominació proposada és plurilèxica, per la necessitat de destacar algun tret molt característic de l'espècie; és el cas de les denominacions *murri de la pimpinella* (*Spialia sertorius*), *barrinadora del gerani* (*Cacyreus marshalli*) i *caparrut aranès* (*Carterocephalus palaemon*).

¹⁴ Per a més informació sobre els tipus de formació, vegeu l'apartat "Tipus de formació" (pàg. 10-13).

Gènere dels nuclis procedents d'un adjectiu

En la majoria de denominacions en què el nucli és un adjectiu substantivat s'utilitza la forma femenina de l'adjectiu, tenint en compte que el nom del referent (*papallona*) és femení. Així, es parteix de les bases *argentada* (*argentada comuna*, *argentada de muntanya*, etc.), *blanca* (*blanca de l'arç*, *blanca de la col*, etc.), *blanqueta* (*blanqueta de la col*, *blanqueta de la pedrosa*, etc.), *bruna* (*bruna de muntanya*, *bruna de secà*, etc.), *formiguera* (*formiguera gran*, *formiguera petita*), *griseta* (*griseta de vellut*, *griseta mediterrània*, etc.), *lleonada* (*lleonada de matollar*, *lleonada de muntanya*, etc.), *marbrada* (*marbrada comuna*, *marbrada alpina*, etc.), *margenera* (*margenera comuna*, *margenera aranesa*, etc.), *morada* (*morada del freixe*), *moreneta* (*moreneta meridional*, *moreneta septentrional*), *montanyesa* (*montanyesa fisonada*, *montanyesa llisa*, etc.), *perlada* (*perlada de l'esbarzer*, *perlada de la filipèndula*), *tornassolada* (*tornassolada petita*, *tornassolada gran*), etc.

Només en les espècies de cinc gèneres s'opta per la forma masculina de l'adjectiu com a base de la denominació:

- a) *Blavet* (i no *blaveta*) com a base de les denominacions de les espècies del gènere *Plebejus* i de l'única espècie del gènere *Agriades* present als territoris de parla catalana, perquè la forma masculina permet establir una distinció amb la forma *blaveta*, utilitzada com a base de les denominacions d'un bon nombre d'espècies de papallones, també de la família dels licènids: *Lampides*, *Leptotes*, *Zizeeria*, *Celastrina*, *Pseudophilotes*, *Scolitantides*, *Iolana*, *Polyommatus* i *Lysandra*.
- b) *caparrut*, *daurat* i *murri* (en comptes de *caparruda*, *daurada* i *múrria*) com a base de les denominacions de les espècies *Carterocephalus*, *Thymelicus* i *Spialia*, respectivament, perquè totes tres denominacions s'apliquen a papallones de la família dels hespèrids, que es caracteritzen per ser lepidòpters molt petits i poc vistosos, de vol ràpid i zigzaguejant, que recorden més els borinots que no les papallones; és probable, doncs, que en aquests casos no es tingui present el gènere femení del substantiu *papallona*. També influeix en la preferència per la forma masculina el gènere del nucli del nom científic de les espècies a les quals s'apliquen aquestes denominacions (*Carterocephalus palaemon*, *Thymelicus sylvestris*, *Thymelicus acteon*, *Thymelicus lineola* i *Spialia sertorius*).

Tipus de formació

Creació d'una denominació descriptiva

La majoria de denominacions de nova creació són formes descriptives, basades en trets distintius de l'espècie, ja sigui en referència —de més a menys habitual— a la morfologia, a la distribució, a l'ecologia o al comportament.

- a) *Referència a la morfologia*
 - Coloració o dibuix alar. Aquesta característica pot aparèixer a la base de la denominació, al complement de la denominació o bé tant a la base com al complement. Per exemple, *blaveta nívia* (*Polyommatus nivescens*), *bruna de secà* (*Hyponephele lupina*), *coure roent* (*Lycaena virgaureae*), *damer rogenç* (*Melitaea didyma*), *donzella rogença* (*Boloria euphrosyne*), *donzella violeta* (*Boloria dia*), *escac ferruginós* (*Melanargia occitanica*), *faune lleonat* (*Hipparchia semele*), *marbrada alpina* (*Euchloe simplonia*), *merlet olivaci* (*Pyrgus serratulae*), *montanyesa negra* (*Erebia lefebvrei*), *safranera pàl·lida* (*Colias alfacariensis*), etc. En les denominacions d'espècies diferents però que comparteixen algun tret, s'intenta fer referència a aquest tret de la mateixa manera (per exemple, s'evita caracteritzar una espècie amb l'adjectiu *rogenç -a* i una altra amb l'adjectiu *roig roja* si clarament no hi ha matisos de significat que ho justifiquin).

- Trets concrets del dibuix o del disseny al·lar. Generalment es fa referència a aquest tret mitjançant un sintagma preposicional sense article, però en algun cas també mitjançant un adjectiu. Per exemple, *argentada de punts vermells* (*Argynnis adippe*), *blaveta de ratlla blanca* (*Polyommatus damon*), *cuetes de taques taronges* (*Cupido argiades*), *daurat de punta negra* (*Thymelicus lineola*), *faune de ziga-zaga* (*Hipparchia fidia*), *marroneta de taca blava* (*Satyrus spini*), *montanyesa fisonada* (*Erebia euryale*), *montanyesa puntejada* (*Erebia pandrose*), *papallona d'ullets* (*Aphantopus hyperantus*), *verdeta d'ull ros* (*Callophrys avis*), etc.
- Mida. Aquesta característica sempre s'especifica com a complement del nucli, mitjançant un adjectiu. Si no aporten cap matís semàntic, es procura evitar l'ús d'adjectius diferents (*menut -uda* i *petit -a*, per exemple) d'una denominació a una altra. Per exemple, *faune gran* (*Hipparchia fagi*), *faune petit* (*Hipparchia hermione*), *sàtir gran* (*Satyrus ferula*), *sàtir petit* (*Satyrus actaea*), *montanyesa petita* (*Erebia epiphron*), etc.

b) Referència a la distribució

La referència a aquest tret sempre apareix com a complement de la denominació, preferentment mitjançant l'adjectiu relatiu al lloc (*aranès, africà, pirinenc, sard*, etc.). Per exemple, *montanyesa aranesa* (*Erebia pronoe*), *montanyesa pirinenca* (*Erebia gorgone*), *lleonada sarda* (*Coenonympha corinna*), *blaveta africana* (*Zizeeria knysna*), etc. Com a excepció a aquest criteri general, s'acorda la denominació *papallona reina de Sardenya*, amb el sinònim complementari *reina de Sardenya* (*Papilio hospiton*), perquè es considera que el nucli *reina* requereix l'ús del topònim.

Tot i que en general s'evita l'ús de referències geogràfiques ambigües en les denominacions, en alguns casos es recorre als adjectius *meridional* i *septentrional* (*faune meridional*, *moreneta meridional* i *moreneta septentrional*), a causa de l'àmplia distribució d'una espècie i de la dificultat de trobar una denominació més precisa.

També en alguns casos s'utilitza l'adjectiu *comú -una* en la designació de l'espècie més àmpliament distribuïda dintre les d'un mateix gènere. Per exemple, *argentada comuna* (*Argynnis paphia*), *marbrada comuna* (*Euchloe crameri*), *margenera comuna* (*Lasiommata megera*) i *pòntia comuna*.

c) Referència a la planta nutrícia exclusiva o principal de l'espècie

La referència a la planta nutrícia es fa en el complement de la denominació, en singular i introduïda per la preposició *de* i l'article definit. Per exemple, *blanqueta de la taperera* (*Colotis evagore*), *cuetes del melgó* (*Cupido alcetas*), *papallona de l'arboç* (*Charaxes jasius*), *papallona de l'ortiga* (*Aglais urticae*), *papallona de la primula* (*Hamaeris lucina*), *papallona del lledoner* (*Libythea celtis*), *perlada de la filipèndula* (*Brenthis hecate*), etc. Només en un cas es fa referència a la planta en plural, en la denominació *migradora dels cards* (*Vanessa cardui*), perquè es considera que aquesta és la manera més habitual de fer referència a aquesta planta, probablement pel fet que la denominació *card* designa diferents espècies pertanyents a diverses famílies.

La denominació utilitzada per a fer referència a les plantes nutrícies correspon a la denominació recollida com a principal al diccionari normatiu o, en la seva absència, a Masclans (1981).¹⁵

En general, la referència a la planta nutrícia correspon a una espècie botànica concreta, si bé en algun cas s'utilitza una denominació genèrica, referent a diferents espècies d'un mateix gènere. Per exemple, *blaveta de l'astràgal* (*Polyommatus escheri*) o *brocat de l'escabiosa* (*Euphydryas desfontainii*).

¹⁵ MASCLANS, Francesc. *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Granollers: Montblanc-Martin; Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, 1981. (Monografies Locals. Botànica; 24)

d) *Referència a l'hàbitat*

La referència a l'hàbitat de l'espècie en algun cas apareix al nucli de la denominació (com a *margenera aranesa*, *montanyesa pirinenca* o *saltabardisses europea*), però en general es fa referència a aquest tret en el complement de la denominació. En aquest segon cas, es fa referència a l'hàbitat amb un substantiu en singular introduït per la preposició *de*. Per exemple, *aurora de guaret* (*Zegris eupheme*), *blavet de glacera* (*Agriades glandon*), *bruna de bosc* (*Pararge aegeria*), *bruna de prat* (*Maniola jurtina*), *coure de mollera* (*Lycaena hippothoe*), *lleonada de garriga* (*Coenonympha dorus*), *lleonada de matollar* (*Coenonympha arcania*) o *montanyesa de tartera* (*Erebia gorge*). S'opta per aquesta solució perquè és coherent amb la majoria de casos similars de l'àmbit de la zoologia documentats al diccionari normatiu: *abella de prat*, *ànec de bosc*, *ratapinyada de bosc*, *ratolí de bosc*, *tallarol de garriga*, *talpó de tartera*, etc.

Només en tres casos es recorre a una estructura lleugerament diferent. Es tracta, d'una banda, de la denominació *grogueta del desert* (*Euchloe bazae*), que es considera més natural que **grogueta de desert*, segurament pel fet que el substantiu *desert* designa un referent llunyà, que es percep com a únic, i per això l'article es fa necessari. D'altra banda, també és una excepció la denominació *moreneta torrentera* (*Eumedonia eumedon*), en què es fa referència a l'hàbitat amb l'adjectiu *torrenter -a* per paral·lelisme amb la denominació *cuereta torrentera*, molt coneguda en l'àmbit de la zoologia per a fer referència a un ocell de la família dels motacíl·lids. Per últim, a partir de la proposta dels especialistes, s'aprova la denominació *merlet dels erms* (*Pyrgus onopordi*) i no **merlet d'erm* per una qüestió d'eufonia.

e) *Referència al comportament*

Aquest tret específic de l'espècie tant es pot fer constar a la base com al complement de la denominació. Per exemple, *barrinadora del gerani*, *murri de la pimpinella*, *migradora dels cards*, *montanyesa tardana*, *nimfa dorment*, *pòntia dels cims*,¹⁶ etc.

Adopció o adaptació d'una part del nom científic

Si bé en general s'evita de fixar denominacions a partir de l'adopció o l'adaptació de l'epítet del nom científic de l'espècie, s'opta per aquesta solució en casos en què l'epítet es pot catalanitzar sense gaires canvis i es correspon amb un nom propi més o menys conegut o popular. Per exemple, *apollo* (*Parnassius apollo*), *atalanta* (*Vanessa atalanta*), *cleòpatra* (*Gonepteryx cleopatra*), *pandora* (*Argynnis pandora*), etc.

En un cas també es fa referència a l'epítet del nom científic en el complement de la denominació catalana. No es tracta, però, de l'adopció o l'adaptació del nom científic, sinó que es fa referència a l'epítet del nom científic a partir d'un adjectiu (*argiu -iva*) recollit als diccionaris generals catalans; així, es proposa *blavet argiu* per a *Plebejus argus*.

En uns pocs casos també s'adopten o s'adapten els noms científics d'alguns gèneres com a base de les denominacions de les espècies del gènere. Per exemple, *cupido*, *pòntia* i *sàtir* com a base dels noms comuns de les espècies dels gèneres *Cupido*, *Pontia* i *Satyrus*, respectivament.

Només es recorre a la catalanització del nom del gènere com a forma simple d'una espècie i no com a base d'una denominació sintagmàtica si l'espècie designada és l'única del gènere present als territoris de parla catalana (és el cas de *tecla* per a *Thecla betulae*, única espècie del gènere *Thecla* que es troba en terres catalanes).

¹⁶ La denominació *pòntia dels cims* fa referència al comportament reproductiu de l'espècie i no a la seva distribució.

Analogia a partir de llengües properes

Finalment, en uns pocs casos es proposa el calc de les denominacions d'altres llengües properes. Per exemple, s'han calcat del castellà les formes *arlequí* (*Zerynthia rumina*) i *tornassolada* (base de les denominacions del gènere *Apatura*); s'han calcat del francès les formes *aurora* (*Zegris eupheme*) i *coure* (base de les denominacions del gènere *Lycaena*), i s'han calcat de l'anglès les formes *monarca* (*Danaus plexippus*) i *papallona tigre* (*Danaus chrysippus*). Si bé són formes traduïdes d'altres llengües, cal tenir en compte que en general són denominacions motivades des d'un punt de vista semàntic.